

Artefact

De bedevaart naar het Artefact stond al jaren op mijn bucketlist, hoewel ik niet gelovig ben en ook niemand ken die gelovig is. Toen ik halverwege de vijftig was, had ik eindelijk genoeg gespaard om de tocht te kunnen maken. We gingen met z'n negenen, want hoe meer mensen, hoe goedkoper de reis. Bovendien voelden we ons allemaal veiliger in een groep.

De reis naar Mars zou ruim twee maanden duren: een dag met de ruimtelift, twee maanden op een ruimtecruise, en weer een dag in de ruimtelift, terug naar de oppervlakte. Met een raket in plaats van een ruimtecruise was sneller en goedkoper geweest, maar we vonden allemaal dat als we toch zolang onderweg waren, een beetje comfort ook wel mocht. Dat betekende wel twee jaar extra sparen, maar je deed zoiets maar één keer in je leven. "Cruise" was een misleidende naam. Wie de grandeur van een oceaanroute verwachtte kwam bedrogen uit. Geen casino's of ander live entertainment, geen restaurants, weinig privacy en dus geen gelegenheid voor romances. Maar vergeleken met het comfort van een raket was de ruimtecruise pure luxe; we konden douchen, er waren keukens en fitnessruimten en wat misschien wel het belangrijkste was: er was internet.

Achteraf bekeken ben ik Violet toen al tegen gekomen. Ik wist uiteraard nog niet welke rol ze later zou vervullen. Ze stond in de rij voor de enige bioscoop op het schip: een schuchtere vrouw van ongeveer mijn leeftijd met halflang, piekend bruin haar en opvallend grote sproetjes op haar gezicht en armen. Ze was daar alleen, ik was een avond zonder mijn vrienden op stap en we raakten aan de praat. Hoewel je in de bioscoop stil hoort te zijn, kwam ik toch te weten dat ze archeoloog was en dat ze ging werken in de gebieden die op het punt stonden gekoloniseerd te worden. Toen ik vertelde dat we met een vriendengroep naar het Artefact gingen, glimlachte ze mysterieus, maar ik zocht daar op dat moment niets achter. Na de film gaf ik haar mijn nummer, maar ik heb haar nooit meer gesproken.

In de ruimtelift naar het Marsoppervlak stond Violet aan de andere kant van de cabine, maar ze leek mij niet op te merken. Eenmaal beneden ving ik nog een glimp van haar op toen ze de ruimtebasis uitliep terwijl wij op onze bagage stonden te wachten. Ons huurhuis lag in het centrum van de Acidalia-vlakte en hoewel het niet enorm groot was, konden we er prima logeren met zijn negenen voor de drie maanden die we op Mars zouden verblijven. Na een paar dagen wennen besloten we het Artefact te bezoeken. We wisten van tevoren dat het gebied rondom het Artefact waarschijnlijk afgesloten zou zijn, maar we wilden toch vast de sfeer opsnuiven voordat de straten vol zouden stromen met miljoenen pelgrims, en natuurlijk hoopten we nog iets mee te krijgen van de oorspronkelijke Marsbewoners.

Het was bijna drie uur reizen per magneettrein naar het gebied rondom het Artefact, want accommodaties dichterbij waren rond deze tijd van het jaar niet te betalen. We keken er niet naar uit die reis rond de festiviteiten een week lang elke dag te moeten maken, maar het gaf ons wel de kans wat van het Marsiaanse landschap te bewonderen. Aan de ene kant van de trein werd het zicht op het pokdalige landschap ons ontnomen door de vele terravorm-installaties, maar aan de andere kant hadden we

een weids uitzicht over het nog grotendeels onontwikkelde landschap. Het was moeilijk voor te stellen dat dit gebied ooit bewoond werd.

Meteen toen we de Semeykin-krater binnenreden vielen ons de huizen op. We dachten de stijl van de oorspronkelijke bewoners te herkennen, maar volgens onze reisgids waren het goedkope imitaties die gebaseerd waren op vage niet-wetenschappelijke voorstellingen van hoe de Marsiaanse huizen eruit hadden gezien. In ieder geval was de architectuur consistent doorgevoerd. Nadat we eindelijk waren aangekomen op het centraal station van Semeykin, liepen we via de toeristische route het centrum in. De atmosfeer was ijl, maar goed genoeg om te kunnen ademen. Het voelde alsof we op grote hoogte liepen: we moesten het rustig aan doen om niet buiten adem te raken.

Naarmate we dichterbij het Artefact kwamen, gingen de nagemaakte huizen geleidelijk over in authentieke gebouwen. Onze reisgids meldde dat die soms op honderden meters diep waren gevonden, steen voor steen hierheen waren gebracht en gerestaureerd. De werkzaamheden waren nog lang niet klaar en in sommige wijken stond wel een kwart van de gebouwen in de steigers. Dat werd minder naarmate we dieper de stad in trokken en de gebouwen ouder werden. Er stonden hekken klaar om het hele centrum af te zetten, maar op dat moment konden we nog ongehinderd doorlopen tot aan de trappen naar het Artefact. Wachters versperden daar de weg en hoewel ze traditionele gewaden aanhadden, nam ik aan dat ze daaronder echte wapens droegen. Wat we konden zien van het Artefact zag er precies zo uit als op de foto's. Het paleis achter het Artefact was nog net zichtbaar en de gebouwen van de commissie waren op gepaste afstand maar wel pontificaal in het centrum gebouwd.

We namen de tijd om het Artefact van alle kanten te bekijken, namen de selfies waarvan miljoenen varianten online circuleren en wandelden rond het paleis. Zonder de enorme menigte die we allemaal kennen uit het nieuws misten we toch een beetje de atmosfeer die we hadden verwacht. Toen we één keer rondgelopen waren, kwamen we erachter dat het al halverwege de middag was en we dus terug moesten. We hadden nog in één van de Marsiaanse huisjes willen kijken, maar verder hadden we alles gezien wat we wilden zien. Een paar weken later zou dit gebied er heel anders uitzien.

Nog voor ons vertrek hadden we voor de grap een aanvraag ingediend om toegang tot het Artefact te krijgen, maar we hadden niet de illusie dat de commissie dat serieus zou nemen. Bij het Artefact in de buurt komen was onmogelijk, en we hadden er alle begrip voor dat de commissie de laatste kans om er binnen te komen angstvallig bewaakte. De vorige keer dat iemand toegang kreeg tot het Artefact was alweer zestig jaar geleden en we hadden allemaal geaccepteerd dat de kans dat we ooit nog de binnenkant van het Artefact en het bijbehorende paleis zouden zien hypothetisch was. En inderdaad: een paar weken voor het begin van het festival kregen we te horen dat onze aanvraag door de commissie was afgekeurd. Maar een dag later hoorden we dat de commissie een andere aanvraag wel had goedgekeurd. We konden ons geluk niet op: we zouden met eigen ogen zien hoe iemand het mysterie van het Artefact zou kraken of hoe de laatste kans om er binnen te komen verloren zou gaan. Hoe dan ook: het zou een historische gebeurtenis worden en wij zouden daarbij zijn.

Wat het extra spannend maakte was dat niemand precies wist wat er ging gebeuren bij een derde mislukte poging om binnen te komen, ook de commissie niet. Aangenomen werd dat het slot van het Artefact dan vernietigd zou worden, maar niemand wist wat er met het paleis zou gebeuren: zou dat ook vernietigd of voor altijd ontoegankelijk worden? Het leek me geen pretje om de geschiedenisboeken in te gaan als degene die verantwoordelijk was voor het verloren gaan van een schat aan cultureel erfgoed. Natuurlijk was de commissie verantwoordelijk voor wie er überhaupt toegang kreeg tot het Artefact, maar niemand wist wie er in de commissie zaten.

De poging zou op de laatste dag van het festival plaatsvinden, waar normaal gesproken het hoogtepunt al op de vierde dag lag. Winkeliers en hoteleigenaren waren verrukt, want dat betekende meer inkomsten. Toeristenwinkels verkochten al binnen een dag T-shirts en mokken met een toepasselijke opdruk. Die dag waren ik en mijn vrienden er al vroeg, in de hoop goede plaatsen te kunnen bemachtigen. Ik voelde de spanning in de lucht hangen. Helaas was de beveiliging die dag flink aangescherpt en tegen de tijd dat we daar doorheen waren, kwamen we alsnog niet verder dan de tweede ring. Gelukkig waren we zo slim geweest een verrekijker mee te nemen, die we regelmatig rond lieten gaan zodat we alle negen een goed uitzicht hadden. Tot het eind van de ochtend stroomden mensen nog toe en ik denk dat er op een gegeven moment wel een paar honderdduizend waren: het gebied rond het Artefact stond helemaal vol. Tussen een zwarte tent bij de ingang van het terrein en de trappen naar het Artefact was een langwerpige podium opgebouwd dat maar net boven de menigte uitkwam.

Eerst moesten we de standaard afscheidsceremonie aanzien: vertegenwoordigers van elke zichzelf serieus nemende groepering paradeerden langs en bogen voor het Artefact. De eerste paar keer moesten we nog lachen bij het zien van de soms omvangrijke delegaties omdat die zonder verrekijker vanaf onze positie niet meer leken dan groepen gelijktijdig buigende mieren, maar die lol was er al snel af. Gelukkig konden we tijdens het wachten van het mooie weer genieten, dus we brachten de rest van de dag met een biertje door in de zon en trokken ons verder weinig aan van de ceremonie beneden. Het geheel duurde vier uur en net toen we ons begonnen te vervelen stond er beneden iets op het punt te gebeuren. De eindeloze stoet delegaties was verdwenen en er steeg een gevoel van verwachting op dat bijna tastbaar was.

Een tijd lang gebeurde er niets. Door de verrekijker bestudeerde ik de hermetisch afgesloten zwarte tent aan het begin van het podium. Er omheen stonden bewakers die zichtbaar wapens droegen. Wie er ook op het punt stond zich naar het Artefact te begeven: er was geen detail van te zien. Ik gaf de verrekijker weer door en moest even genoegen nemen met een door de afstand beperkt zicht.

'Daar komt iemand,' zei Adam, die op dat moment de verrekijker had. En inderdaad, ik kon nog net zie hoe iemand de zwarte tent verliet en met afgemeten passen over het podium door de menigte schreed. Het was Violet, maar dat kon ik met het blote oog niet zien.

Ralf was de volgende die de verrekijker kreeg en hij merkte nogal onnodig op: 'Ze loopt naar het Artefact.' Afgezien van terug naar de zwarte tent waren er geen andere richtingen om heen te lopen: de menigte was inmiddels zo op elkaar gepakt dat het me

verbaasde dat er niemand doodgedrukt werd. Violet was de enige persoon op het plein die een stap kon zetten, maar ze was gedwongen de route van het podium te lopen. Volgens Ralf bewoog ze haar hoofd onrustig van links naar rechts en hoewel ik haar gezichtsuitdrukking niet kon zien leek het erop dat ze de menigte probeerde in te schatten. Ze bleef zelfverzekerd doorlopen en reageerde niet op de woorden en dingen die vanuit het publiek naar haar gegooid werden: aanmoediging, maar ook scheldwoorden; knuffels en bloemen, maar ook rotte eieren en andere etenresten. Waar het uit de hand liep, greep de beveiliging in, maar alle beledigingen die binnen de perken bleven moest ze maar slikken.

Ik kreeg de verrekijker van Ralf en het kostte me wat moeite om de situatie beneden goed in beeld te krijgen. Eerlijk gezegd hielpen de biertjes niet erg mee. Toen het me eindelijk gelukt was, herkende ik Violet meteen, haar opvallende kapsel en nonchalante voorkomen waren hetzelfde als toen ik haar ontmoette op de ruimtecruise. Ze had een fel geel jasje aan en een wijdvallende broek die goed haar lengte wist te verbergen. Ik moest toegeven dat ze er beter uitzag dan toen ik haar voor het eerst ontmoette: vrouwelijker, professioneler en vooral zelfverzekerder. Alleen het jasje had ik niet gedragen voor zo'n gelegenheid, in de wetenschap dat video's van haar optreden nog jarenlang online zouden rondzwerven.

'Violet', fluisterde ik en mijn vrienden wilden meteen weten waar ik haar van kende. Zonder mijn ogen los te rukken van de scene beneden vertelde ik hen over de ontmoeting met Violet tijdens de ruimtecruise. Hun reacties kwamen allemaal neer op een variant van 'hij weer', en toen ik de verrekijker door wilde geven aan Rob zei hij: 'Hou maar, het is jouw vriendinnetje.' Even protesteerde ik, maar eigenlijk wilde ik ook graag weten hoe het Violet verging. Ik focuste weer op het gele jasje en zag hoe Violet de trap naar het Artefact beklom en de zilveren, ovale deur bereikte. Het bedieningspaneel was ingepakt in een stalen bekisting die openschoof op commando van een niet zichtbaar iemand, waarschijnlijk een lid van de commissie. Violet bleef rustig en pakte de kleine tas uit die ze had meegenomen. Ik zag een ouderwetse rekenmachine, een naslagwerk en een notitieblokje met pen. Meer dan dat had ze kennelijk niet nodig. Ik kon niet zien wat ze deed, want ze stond met haar rug naar me toe, maar uit hoe ze zich bewoog leidde ik af dat ze iets bestudeerde en aantekeningen maakte op haar notitieblok.

Dat ging zo een half uur door. Toen ze kennelijk tevreden was drukte ze knoppen in op het bedieningspaneel en deed een stap terug.

Er is veel geschreven over wat er toen gebeurde. Sommige historici zeggen dat we het hadden moeten zien aankomen. En inderdaad: er bestaat een overtuigende lijst van feiten die ook toen al bekend waren waaruit we hadden kunnen afleiden wat er zou gebeuren. Experts die meer moralistisch ingesteld zijn, menen dat we ons als mensheid überhaupt niet moeten mengen in iets dat we niet helemaal begrijpen. Maar achteraf is het altijd makkelijk praten, en ik herinner me als de dag van gisteren dat we het geen van allen aan zagen komen, anders hadden we ons daar niet massaal verzameld.

Het geluid dat losbarstte herkende iedereen meteen als een alarm. Maar het duurde een paar seconden voordat de eerste mensen doordrongen waren van de ernst van de situatie. In de paniek die toen uitbrak moeten honderden mensen, misschien wel

duizenden, door het gedrang omgekomen zijn. Achteraf gezien is dat natuurlijk maar een fractie van het totaal aantal doden dat er die dag en de dagen erna zijn gevallen, maar als ik terugdenk dan is die paniek me het meeste bijgebleven. Wij hadden het geluk dat we relatief dicht bij de uitgang zaten. Iedereen om ons heen stond op en begon te duwen. We lieten ons meeslepen door de menigte maar ik denk dat we daar al mensen kwijtgeraakt zijn.

Naarmate we verder van het Artefact weg kwamen, kregen we meer ruimte om te bewegen. Het station was de enige plek waar we naartoe konden vluchten en hoewel we elkaar in het begin zo goed mogelijk hielpen was het al snel ieder voor zich. Van ons groepje hadden Jelle en ik de meeste duurloop-ervaring en wij waren de enigen die nog op tijd waren om een plekje te veroveren in de laatste trein die vertrok. Later hebben ze Rob nog levend uit de overblijfselen van het station getrokken, maar hij bezweek maanden later alsnog aan de straling.

Ik heb nooit gehoord of Violet het gehaald heeft. Zij had via het podium een vrije aftocht, dus er is een kans dat ze op tijd weg heeft kunnen komen. Maar ik betwijfel of het podium het in het gedrang lang gehouden heeft en zelfs als ze weggekomen is dan zou ik het goed begrijpen als ze, net als sommige leden van de commissie, de rest van haar leven ondergedoken heeft gezeten.

Jelle en ik bezoeken elk jaar het monument voor de slachtoffers in Londen en hoewel we daar niet voor haar zijn, vraag ik me altijd even af hoe het met Violet gaat.